

CHET EL INVESTITSİYALARINI JALB ETISHDA MOLİYAVIY KAFOLATLAR TIZIMI

Makhmudova Mukhlisa Kodirjon kizi
Bank ishi kafedrası dotsenti, DSc.
M.Q.Maxmudova
m.mahmudova0112@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5777-6606>

Annotatsiya. Mazkur maqolada chet el investitsiyalarini jalb etish jarayonida moliyaviy kafolatlarning ahamiyati, turlari va ularni shakllantirish mexanizmlari tahlil qilinadi. Investitsiya muhitini yaxshilash, investorlarning huquqiy va moliyaviy himoyasini ta'minlash hamda O'zbekiston sharoitida xalqaro moliyaviy kafolatlar tizimini takomillashtirish yo'llari yoritiladi. Xalqaro tajribalar (Jahon banki, MIGA, EBRD) asosida milliy siyosatni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Chet el investitsiyalarini jalb etish har bir davlatning iqtisodiy o'sishida strategik ahamiyatga ega. Global iqtisodiy integratsiya sharoitida xorijiy kapital mamlakatlarga nafaqat moliyaviy resurs, balki ilg'or texnologiyalar, menejment tajribasi va yangi ish o'rinlari shaklida ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, investitsiyalarni himoya qiluvchi kafolatli tizimni shakllantirish davlat iqtisodiy siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Kalit so'zlar: investitsiya, chet el investitsiyasi, moliyaviy kafolat, MIGA, risk, O'zbekiston, investor huquqlari, kafolat tizimi, xalqaro hamkorlik.

Kirish.

Globallashuv jarayonlari chuqurlashib borayotgan hozirgi sharoitda chet el investitsiyalarini jalb etish har bir davlat iqtisodiy siyosatining ajralmas va strategik yo'nalishiga aylangan. Chet el investitsiyalari mamlakat iqtisodiyotiga nafaqat qo'shimcha kapital oqimini, balki ilg'or texnologiyalarni, innovatsion menejment tajribasini, eksport salohiyatining oshishini va yangi ish o'rinlarining yaratilishini ta'minlaydi. Shu boisdan, xorijiy sarmoyadorlar uchun qulay investitsion muhit yaratish, ularning moliyaviy xavf-xatarlarini kamaytirish va ishonchni mustahkamlash davlatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlovchi muhim omillardan biri sifatida qoraladi.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgan davrdan buyon investitsiya siyosatini bosqichma-bosqich liberallashtirib bordi. Ayniqsa, so'nggi yillarda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar doirasida xorijiy investitsiyalarni jalb etish, ularni huquqiy va moliyaviy kafolatlar bilan ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Investitsiya faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida yangi qonunchilik bazasi yaratildi, soliqqa oid imtiyozlar tizimi joriy etildi, "yagona darcha" tamoyili asosida investorlar bilan ishlash mexanizmlari shakllantirildi.

Biroq global iqtisodiy muhitning o'zgaruvchanligi, mintaqaviy siyosiy risklar, valyuta bozoridagi beqarorlik va byurokratik to'siqlar kabi omillar xorijiy

investorlarning faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Natijada, ayrim investorlar sarmoya kiritishda ehtiyotkorlik bilan yondashmoqda yoki investitsiya miqdorini kamaytirmoqda. Shu sababli, chet el investitsiyalarini himoyalovchi moliyaviy kafolatlar tizimini takomillashtirish bugungi kunda O'zbekiston uchun eng muhim strategik vazifalardan biridir.

Moliyaviy kafolatlar tizimi — bu investorlar duch kelishi mumkin bo'lgan siyosiy, iqtisodiy yoki huquqiy risklarni kamaytirish va ularni ishonchli tarzda sug'urtalashga xizmat qiluvchi mexanizmdir. Jahon amaliyotida ushbu tizimning samarali faoliyat yuritishi xorijiy kapital oqimining hajmini bevosita belgilaydi. Masalan, Buyuk Britaniya, Janubiy Koreya, Singapur va Chexiya kabi mamlakatlar xalqaro moliyaviy kafolat agentliklari bilan yaqin hamkorlikda ishlaydi, natijada ularning iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar barqaror ravishda kirib kelmoqda.

Xalqaro miqyosda MIGA (Multilateral Investment Guarantee Agency), Xalqaro moliya korporatsiyasi (IFC), Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (EBRD), Osiyo taraqqiyot banki (ADB) kabi tashkilotlar sarmoyadorlarga siyosiy va moliyaviy risklardan himoya kafolatlarini taqdim etib, investitsion muhitni yanada barqarorlashtiradi. Bu kabi kafolatlar nafaqat investor manfaatlarini, balki mezbon mamlakatning iqtisodiy manfaatlarini ham himoya qiladi.

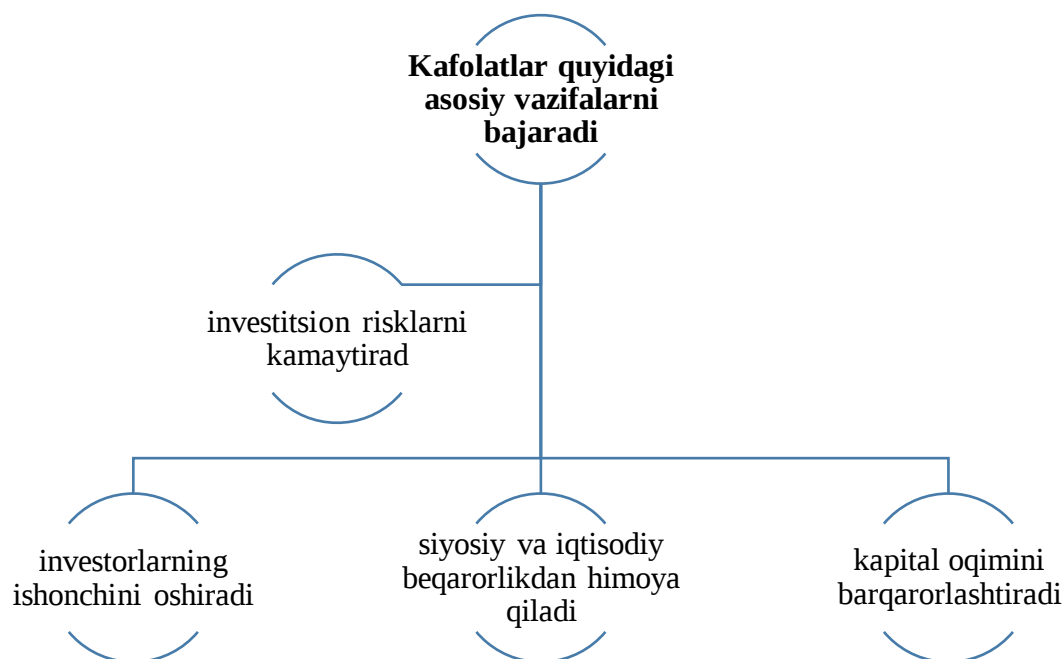
O'zbekiston hozirda jadal iqtisodiy o'sish bosqichida bo'lib, infratuzilma, energetika, transport va yuqori texnologiyalar sohalarida yirik xorijiy sarmoyalarni jalb etishga intilmoqda. Ammo mavjud milliy kafolat mexanizmlari hali xalqaro standartlarga to'liq moslashmagan. Masalan, investitsion risklarni baholash tizimi yetarlicha avtomatlashtirilmagan, kafolat olish tartibi murakkab va vaqt talab etuvchi, xususiy kafolat jamg'armalari esa deyarli shakllanmagan. Bu esa, o'z navbatida, sarmoya oqimining tezligini cheklab qo'yadi.

Bundan tashqari, O'zbekistonning mintaqadagi raqobatchilari — Qozog'iston, Gruziya, Ozarbayjon kabi mamlakatlar xalqaro investitsiya kafolat agentliklari bilan faol hamkorlik yo'lga qo'ygan. Ular milliy kafolat fondlarini yaratish, davlat-xususiy sheriklik (DXSh) loyihalarini kafolatlash va siyosiy risklarni kamaytirish tizimini takomillashtirish orqali xorijiy sarmoyadorlar uchun yanada barqaror muhitni ta'minlagan.

Shunday ekan, O'zbekiston ham xalqaro amaliyotdan kelib chiqib, milliy moliyaviy kafolatlar tizimini institutsional jihatdan rivojlantirish, MIGA va boshqa xalqaro agentliklar bilan hamkorlikni chuqurlashtirish, hamda raqamli texnologiyalar asosida kafolat jarayonlarini soddalashtirish zaruratiga duch kelmoqda.

Mazkur maqolada chet el investitsiyalarini jalb etishda moliyaviy kafolatlarning iqtisodiy mohiyati, xalqaro amaliyotdagi asosiy mexanizmlari va O'zbekiston sharoitida ushbu tizimni takomillashtirish yo'nalishlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi — mamlakatimizda xorijiy investorlar ishonchini oshirish hamda investitsion faoliyatni yanada barqaror rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali moliyaviy kafolatlar tizimini taklif etishdan iborat.

Moliyaviy kafolat tushunchasi va uning iqtisodiy mazmuni. Moliyaviy kafolat — bu davlat yoki moliya institutlari tomonidan investorning moliyaviy xavfini kamaytirish maqsadida taqdim etiladigan sugʻurta yoki tovon mexanizmi hisoblanadi. Kafolatlar quyidagi asosiy vazifalarni bajaradi:

1-rasm. Moliyaviy kafolatni asosiy vazifalari.

Moliyaviy kafolatlar davlat, xususiy sektor yoki xalqaro moliya tashkilotlari tomonidan taqdim etilishi mumkin. Ular odatda quyidagi shakllarda boʻladi:

1. Davlat kafolatlari (sugʻurta yoki kafolat jamgʻarmalari orqali);
2. Bank kafolatlari (kredit yoki investitsion risklarga qarshi);
3. Xalqaro tashkilotlar kafolatlari (MIGA, EBRD, ADB)

Oʻzbekiston sharoitida moliyaviy kafolatlar tizimining holati. Xususan, iqtisodiy oʻsishni jadallashtirish, yangi ish oʻrinlari yaratish, ishlab chiqarish texnologiyalarini modernizatsiya qilish va eksport salohiyatini kengaytirishda chet el investitsiyalari hal qiluvchi omil hisoblanadi. Shu bilan birga, investitsiya jarayonlarining muvaffaqiyatli kechishi koʻp jihatdan mamlakatda yaratilgan moliyaviy kafolatlar tizimining rivojlanganlik darajasiga bogʻliq.

Moliyaviy kafolatlar tizimi deganda investorlarning moliyaviy, siyosiy, huquqiy va iqtisodiy xavf-xatarlarini kamaytirishga qaratilgan institutsional va huquqiy mexanizmlar majmuasi tushuniladi. Bu tizim xorijiy sarmoyadorlarga oʻz kapitalini ishonch bilan kiritish imkonini beradi, chunki ularning manfaatlari davlat tomonidan yoki maxsus kafolat fondlari orqali himoyalanganadi. Shu sababli, moliyaviy kafolatlar tizimi mamlakatning investitsion jozibadorligi va sarmoya oqimini barqarorlashtirishda muhim rol oʻynaydi.

Oʻzbekiston Respublikasida soʻnggi yillarda investitsion muhitni yaxshilash, xorijiy sarmoyadorlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, shuningdek, investitsion

faoliyat xavf-xatarlarini kamaytirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi. 2017-yildan boshlab mamlakat iqtisodiyotida "ochiqlik va hamkorlik" tamoyili asosida chet el kapitalini jalb etish siyosati yangi bosqichga ko'tarildi. Shu davrda "Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi" (hozirda – Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi) faoliyat boshladi, "Investitsiyalar to'g'risida"gi qonunlar yangilandi, sarmoyadorlar uchun soliq va bojxona imtiyozlari belgilandi.

Ammo amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, O'zbekiston sharoitida moliyaviy kafolatlar tizimi hali to'liq shakllanmagan. Ayni paytda chet el sarmoyadorlari uchun kafolat mexanizmlari asosan davlat kafolatlari, bank kafolatlari, sug'urta tizimlari va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik asosida amalga oshirilmoqda. Davlat kafolatlari asosan yirik infratuzilma loyihalariga, davlat-xususiy sheriklik (DXSh) asosida qurilayotgan korxonalar va energetika tarmoqlariga berilmoqda. Biroq xususiy sektor uchun mo'ljallangan kafolat jamg'armalari, sarmoya xavflarini baholovchi mustaqil agentliklar hamda risklarni sug'urtalash mexanizmlari hali yetarli darajada rivojlanmagan.

O'zbekistonning investitsion muhitini xalqaro standartlarga yaqinlashtirish maqsadida MIGA, Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (EBRD), Osiyo taraqqiyot banki (ADB) kabi xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik yo'lga qo'yilgan. Ushbu tashkilotlar orqali bir qator loyihalar siyosiy va moliyaviy kafolatlar bilan ta'minlanmoqda. Masalan, energetika, transport-logistika va ishlab chiqarish tarmoqlarida amalga oshirilayotgan ayrim yirik investitsion loyihalar xalqaro kafolat mexanizmlari asosida qo'llab-quvvatlanmoqda.

Shu bilan birga, O'zbekistonning milliy moliyaviy kafolatlar tizimi hali to'liq integratsiyalashgan emas. Kafolat olish jarayonining murakkabligi, hujjatlarning ortiqcha byurokratik talablari, risklarni baholashda shaffoflikning yetishmasligi va kafolat fondlarining cheklangan moliyaviy salohiyati xorijiy investorlarning ishonchini kamaytiruvchi omillar sifatida saqlanib qolmoqda.

Bugungi kunda O'zbekiston uchun eng dolzarb masalalardan biri — investitsion kafolatlar tizimini xalqaro amaliyotga moslashtirish, raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish va sarmoya xavf-xatarlarini kamaytirishga qaratilgan milliy kafolat fondlarini yaratishdir. Bu esa sarmoyadorlarning manfaatlarini yanada ishonchli himoya qilish, iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash va mamlakatning xalqaro reytinglardagi o'rnini yaxshilash imkonini beradi.

O'zbekiston so'nggi yillarda investitsion faoliyatni kafolatlash borasida qator huquqiy asoslarni yaratdi.

Xususan:

1. "Chet el investitsiyalari to'g'risida"gi Qonun (2019 y.);
2. Davlat investitsiya kafolatlari to'g'risidagi Nizom;
3. Investitsiyalarni sug'urtalash agentligi faoliyatining yo'lga qo'yilishi.

Shunga qaramay, tahlillar shuni ko'rsatadiki, mavjud tizimda quyidagi kamchiliklar mavjud:

O'zbekiston xalqaro tajribani o'zlashtirgan holda milliy moliyaviy kafolatlar tizimini institutsional asosda rivojlantirishi zarur. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, MIGA kabi xalqaro kafolat agentliklari ishtiroki bo'lgan investitsiyalar o'rtacha 25–30% ko'proq barqarorlikka ega bo'ladi.

Bundan tashqari, mahalliy kafolat agentliklarining faoliyatini xalqaro moliya institutlari bilan integratsiya qilish orqali quyidagi natijalarga erishish mumkin:

1. Valyuta risklarini kamaytirish;
2. Investorlarning ishonchini mustahkamlash;
3. Yirik infratuzilma loyihalariga xorijiy kapitalni jalb etish.

Shuningdek, kafolatlar tizimi raqamli texnologiyalar asosida avtomatlashtirilsa, investitsion jarayonlar tezlashadi va shaffoflik oshadi.

Taklif va tavsiyalar.

a) Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Chet el investitsiyalarini kafolatlashda xalqaro hamkorlik muhim o‘rin tutadi. Shu maqsadda O‘zbekiston MIGA, Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (EBRD), Osiyo taraqqiyot banki (ADB), Xalqaro moliya korporatsiyasi (IFC) kabi tashkilotlar bilan o‘zaro hamkorlikni yanada kengaytirishi zarur. Ushbu tashkilotlar bilan qo‘shma kafolat dasturlarini ishlab chiqish, xalqaro risk baholash tizimlariga integratsiya qilish orqali investitsion muhit yanada barqarorlashadi. Bu esa xorijiy sarmoyadorlarning ishonchini oshirib, O‘zbekistonni mintaqadagi investitsiya jihatidan raqobatbardosh markaz sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

b) Investitsion risklarni baholash markazini tashkil etish. Investitsion xavflarni to‘g‘ri baholash va ularni kamaytirish mexanizmlarini ishlab chiqish uchun maxsus “Investitsion risklarni baholash markazi” ni tashkil etish zarur. Bu markaz loyihalarning iqtisodiy, siyosiy, ekologik va ijtimoiy risklarini tahlil qilib, har bir loyiha uchun kafolat darajasini belgilaydi. Shu tariqa, investor kafolatning hajmi, risk darajasi va loyihaning qaytaruvchanligi haqida aniq ma’lumotga ega bo‘ladi. Bu tizimning joriy etilishi investitsion shaffoflikni oshiradi, risklarni boshqarishning ilmiy asoslangan mexanizmini yaratadi va loyihalarning barqarorligini ta’minlaydi.

c) Sug‘urta va kafolat mexanizmlarini raqamlashtirish. Hozirgi kunda sarmoyadorlar uchun kafolat olish va sug‘urta jarayonlari ko‘p hollarda byurokratik kechadi. Shu sababli, raqamli kafolat platformasini yaratish zarur. Ushbu platforma orqali investorlar onlayn tarzda kafolat olish, shartnoma imzolash, risk bahosini kuzatish va sug‘urta to‘lovlarini boshqarish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu tizim shaffoflikni oshiradi, insonga bog‘liq xatoliklarni kamaytiradi va korrupsiya xavfini minimal darajaga tushiradi. Bundan tashqari, raqamli platforma orqali xalqaro investorlar ham O‘zbekiston kafolat tizimiga tezkor ulanish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

d) Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) loyihalarida kafolatlarni kuchaytirish. O‘zbekiston iqtisodiyotida energetika, transport, infratuzilma va kommunal xizmatlar sohalarida davlat-xususiy sheriklik (DXSh) loyihalari tobora kengayib bormoqda. Shu bilan birga, ushbu loyihalarda investorlar uchun kafolat mexanizmlari hali to‘liq shakllanmagan. Shuning uchun davlat tomonidan minimal daromad kafolati, kredit qaytaruvchanligini ta’minlovchi mexanizmlar, soliq barqarorligi to‘g‘risidagi bitimlarni joriy etish zarur. Bu investorlar uchun xavf-xatarni kamaytiradi, loyihalarning iqtisodiy jozibadorligini oshiradi va DXSh tizimini yanada kengaytirish imkonini beradi.

e) Huquqiy barqarorlikni kafolatlovchi mexanizmlarni takomillashtirish. Investitsion muhitning asosiy omillaridan biri — huquqiy barqarorlikdir. Investorlar uchun shartnomalarning barqarorligi, soliq siyosatining oldindan prognoz qilinishi, mulk daxlsizligining qonuniy kafolatlanishi muhim ahamiyatga ega. Shu maqsadda “Investitsiyalar to‘g‘risida”gi qonunga qo‘shimchalar kiritib, sarmoyador bilan davlat o‘rtasidagi shartnoma kafolatlarini mustahkamlovchi bandlar, arbitraj mexanizmlarini soddalashtirish, xalqaro arbitraj qarorlarini tan olish tizimini takomillashtirish lozim. Bu islohotlar investorlarning uzoq muddatli ishonchini oshiradi va O‘zbekistonning xalqaro reytinglarda yuqorilashiga xizmat qiladi.

Xulosa.

O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda investitsion muhitni yaxshilash, chet el kapitali uchun huquqiy kafolatlarni kuchaytirish, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini rivojlantirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. Xususan, “Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi” (hozirda Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi) faoliyatini takomillashtirish, xorijiy investorlar uchun soliq va bojxona imtiyozlari joriy etilishi, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikning kengayishi shular jumlasidandir. Biroq amaliyot shuni ko‘rsatmoqdaki, mamlakatda moliyaviy kafolatlar tizimi hali to‘liq shakllanmagan, investorlarning barcha turdagi xavf-xatarlarini qamrab oluvchi yagona tizimli mexanizm yo‘q.

O‘zbekistonda moliyaviy kafolatlar tizimini takomillashtirish, eng avvalo, sarmoyadorlar uchun barqaror va ishonchli muhit yaratishga xizmat qiladi. Bunda davlat kafolatlari bilan bir qatorda, xususiy kafolat fondlari, investitsion risklarni baholovchi markazlar, raqamlashtirilgan sug‘urta tizimlari va xalqaro hamkorlik dasturlarini shakllantirish zarur. Shuningdek, mamlakatda “Milliy investitsiyalarni kafolatlash agentligi”ni tashkil etish orqali davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi risklarni taqsimlash, siyosiy va moliyaviy xavflarni kamaytirish mumkin bo‘ladi. Bunday agentlikning faoliyati MIGA modeliga o‘xshash tarzda yo‘lga qo‘yilsa, u O‘zbekistonning investitsion jozibadorligini sezilarli darajada oshiradi.

Moliyaviy kafolatlar tizimi samaradorligi ko‘p jihatdan uning xalqaro moliya institutlari bilan o‘zaro integratsiyasiga bog‘liq. Shu sababli, MIGA, EBRD, ADB, IFC kabi tashkilotlar bilan qo‘shma kafolat dasturlarini yaratish, investitsion loyihalarning siyosiy va iqtisodiy xavflarini xalqaro standartlar asosida baholash muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, investitsion kafolatlar bo‘yicha raqamli boshqaruv platformasini joriy etish orqali shaffoflikni ta‘minlash, korrupsion xavflarni kamaytirish va kafolat olish jarayonini soddalashtirish mumkin.

Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) loyihalarida kafolat mexanizmlarini kuchaytirish ham investitsion faollikni oshiradi. Xususan, energetika, transport, infratuzilma kabi tarmoqlarda davlat tomonidan minimal daromad kafolati, soliq barqarorligi va shartnoma kafolatlari ta‘minlansa, bu yirik xorijiy sarmoyadorlarni jalb etish uchun qulay sharoit yaratadi. Shu bilan birga, sarmoyadorlar uchun huquqiy barqarorlik ham eng muhim omil hisoblanadi. Investitsiyalar to‘g‘risidagi qonunlarda sarmoyador huquqlarini himoyalash, mulk daxlsizligi va xalqaro arbitraj

qarorlarini tan olish mexanizmlarini kuchaytirish orqali uzoq muddatli ishonchni mustahkamlash mumkin.

Umuman olganda, O'zbekistonning iqtisodiy o'sishini jadallashtirish va xalqaro maydondagi raqobatbardoshligini oshirish uchun moliyaviy kafolatlar tizimini isloh qilish zaruriy shartlardan biridir. Bu tizimning samarali ishlashi nafaqat chet el investitsiyalarini ko'paytiradi, balki ichki sarmoya muhitini ham yaxshilaydi, xususiy sektor faoliyatini faollashtiradi va iqtisodiyotda barqaror o'sishni ta'minlaydi. Shunday ekan, mamlakatda moliyaviy kafolatlar tizimini xalqaro standartlar asosida rivojlantirish, raqamli yechimlarni joriy etish va sarmoyadorlar manfaatlarini ishonchli himoya qilish O'zbekistonning uzoq muddatli iqtisodiy strategiyasining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Asian Development Bank. (2022). *Asian Development Outlook 2022: Mobilizing Taxes for Development*. Manila: ADB.
<https://www.adb.org/publications/ado-2022>
2. Central Bank of the Republic of Uzbekistan. (2024). *Annual Report 2023*. Tashkent: CBU Press. <https://cbu.uz>
3. International Finance Corporation. (2021). *Creating Markets in Uzbekistan: Country Private Sector Diagnostic*. Washington, DC: World Bank Group. <https://www.ifc.org>
4. Ministry of Investment, Industry and Trade of the Republic of Uzbekistan. (2023). *National Investment Strategy of Uzbekistan 2023–2026*. Tashkent.
5. Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA). (2023). *Annual Report 2023: Guarantees for a Sustainable Future*. Washington, DC: World Bank Group. <https://www.miga.org>
6. Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). (2022). *Investment Policy Review: Uzbekistan 2022*. Paris: OECD Publishing. <https://www.oecd.org>
7. Osiyo taraqqiyot banki. (2021). *O'zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiya qilishda investitsiyalarning o'rni*. Toshkent: ADB vakolatxonasi.
8. Qodirov, S. A., & Karimov, F. M. (2022). O'zbekistonda investitsion muhitni takomillashtirishda moliyaviy kafolatlar tizimining o'rni. *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy jurnali*, 3(2), 45–53.
9. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2023). *World Investment Report 2023: Investing in Sustainable Energy for All*. Geneva: United Nations. <https://unctad.org>
10. World Bank. (2023). *Doing Business in Uzbekistan 2023: Comparing Business Regulation in 190 Economies*. Washington, DC: World Bank. <https://www.worldbank.org>
11. Yuldasheva, M. B. (2021). Xorijiy investitsiyalarni jalb etishda davlat kafolatlari tizimini rivojlantirish istiqbollari. *Moliyaviy tadqiqotlar jurnali*, 4(1), 67–75.

12. Zokirov, B. R. (2020). O‘zbekistonning investitsion siyosatini rivojlantirishda xalqaro moliyaviy institutlar roli. *O‘zbekiston iqtisodiyoti va boshqaruvi*, 2(3), 90–98.